

Nicolae TEȘCULĂ *

**REVOLUȚIA DIN 1848-1849,
ARMATA ȚARISTĂ ȘI SIGHIȘOARA.
MONUMENTUL GENERALULUI
GRIGORI IAKOVLEVICI SKARIATIN**

Alături de cetate, la Sighișoara există și alte monumente asupra cărora, de multe ori, memoria colectivă revine, mai mult sau mai puțin atentă. Ele par uitate și eclipsate de cele din vechiul burg medieval, dar valoarea lor este și ea una specială. În cele ce urmează ne vom referi la un monument, ca loc al memoriei pentru comunitatea sighișoreană, din păcate, uitat parțial. Este vorba de monumentul cunoscut sub numele *La leu*, construit în anul 1852 și dedicat jertfei generalului rus Grigori Iakovlevici Skariatin, decedat în lupta desfășurată la Albești (lângă Sighișoara) între armata țaristă și trupele revoluționare maghiare conduse de generalul Josif Bem la 31 iulie 1849.

La fel ca și în cazul altor comunități, memoria colectivă sighișoreană a consemnat și transmis mai departe numeroase legende și mituri cu privire la o anumită perioadă istorică, un anumit eveniment sau un anumit loc. Istoria oficială, mult timp nu a luat în considerare aceste legende, socotindu-le ca fiind un domeniu al folclorului și al literaturii, mult timp a existat opoziție între cele două genuri, istoricii considerând că aceste „povești” nu pot fi folosite și valorizate istoric, deoarece sunt surse neverificabile, nepalpabile¹.

* Teșculă Nicolae, dr., director, Muzeul de Istorie din Sighișoara (România).

¹ P. Garcia, *Le lieux de memoire: une poétique de la memoire?* în *Espace Temps*, nr. 74/75, 2000, p. 132.

Continuatoare a revoluției franceze din 1789, revoluția din 1848-1849 reprezintă, prin complexitatea manifestărilor ei și prin extinderea geografică (de la Marea Mediterană la Marea Baltică, de la Oceanul Atlantic la Munții Carpați), o ridicare de proporții la scară europeană. Izbucnind în diferite zone ale imperiului, a impregnat aceste provincii cu ideile revoluției franceze, antrenând în mișcarea sa pături sociale din cele mai diverse. Organizați sau nu, pașnici sau violenți, revoluționarii pașoptiști au remarcat o nouă viziune politică prin stabilirea legăturilor, pe de o parte, între democrație și republicanism și, pe de altă parte, naționalism. A fost forma ce a permis răsturnarea regimurilor absolutiste care se consolidaseră după 1815 în Europa Centrală².

După cum se știe, revoluția a izbucnit și în Transilvania, în martie 1848. Din păcate, din cauza pretențiilor revoluționarilor maghiari cu privire la uniunea Transilvaniei cu Ungaria, a avut loc delimitarea revoluționarilor români și, în cele din urmă, s-a ajuns la un război civil. Armata revoluționară maghiară, condusă de generalul de origine poloneză J. Bem avea să ocupe întreaga provincie, cu excepția Munților Apuseni, unde s-a remarcat rezistența eroică a moșiilor conduși de Avram Iancu.

În spiritul Sfintei Alianțe din 1815, consfințită prin Congresul de la Viena, Rusia dorea să intervină în Transilvania pentru a restabili ordinea. Pentru Romanovi, monarhia Habsburgică reprezenta un factor esențial în păstrarea *status quo*-ului european. În acest sens, s-au purtat trative între reprezentanții celor două imperii, la care s-au adăugat o serie de solicitări făcute de români și de sași către comandantul armatei țariste cantonate în Țara Românească, generalul Alexander von Lüders. Trupele țariste au trecut granița la 5 ianuarie 1849, intrând în Sibiu; restul trupelor au intrat în zona dintre Sibiu și Brașov. A avut loc contraofensiva maghiară, care a dus la ocuparea Sibiului, rușii fiind nevoiți să se retragă în Țara Românească. Trupele austriece nu reușeau să reocupe Transilvania și, în urma întâlnirii dintre țarul Rusiei, Nicolae I și împăratul Austriei Franz Josef la Varșovia (în zilele de 21-23 mai 1849) s-a decis o intervenție rusească în Transilvania³.

Intervenția rusească a făcut posibilă ocuparea Bistriței, Clujului, a unei mari părți din secuime; la 2 iunie a fost ocupat Brașovul și, în a doua jumătate a lunii iulie – Sibiul. J. Bem a încercat să recucerească secuimea. A intrat în Moldova prin pasul Oituz, dar a fost nevoit să se retragă. Avansarea trupelor țariste în Transilvania avea să determine dispersarea acestora. J. Bem a încercat să profite, provocând confruntarea celor două armate prin bătălia din

² L. Maior, *1848-1849. Români și unguri în revoluție*, Editura Enciclopedică, București, 1998, p. 24.

³ *Ibidem*, pp. 390-401.

31 iulie de la Albești, de lângă Sighișoara. După cum se știe, în bătălie și-au pierdut viața poetul Sandor Petöfi și publicistul sas Anton Kurz, ambii făcând parte din statul-major al armatei lui J. Bem⁴.

Mai puțin cunoscut în istoriografie e faptul că, chiar în primele momente ale bătăliei avea să fie ucis generalul rus Grigori Iakovlevici Skariatin. În descrierea făcută bătăliei, corespondentul gazetei vieneze *Oesterreichischer Soldatenfreund* menționa: „*Din Transilvania raportul generalului rus v. Lüders arată: «La 31 iulie, la Sighișoara a avut loc o importantă luptă între al cincilea corp de armată rusesc și insurgenți sub conducerea personală a lui Bem, în urma căreia a rezultat înfrângerea completă a inamicului. Prima șarjă de tun din păcate a lovit pe venerabilul general și șef de stat-major [Grigori] Skartiatin. El a murit la o oră după aceea, deplâns profund de armată și de cei care au avut posibilitatea de a-i admira abilitatea strategică, curajul cavaleresc și personalitatea demnă»*”⁵.

Ni s-au păstrat doar date extrem de lacunare despre acest general rus, Grigori Iakovlevici Skariatin. În bibliografia dedicată revoluției de la 1848-1849, apare menționat cu titlul fie de prinț, fie de conte. De asemenea, la intrarea trupelor țariste în Transilvania, la începutul anului 1849, deținea gradul militar de colonel, în aprilie același an fiind menționat ca general, ceea ce arată a ca fost ridicat în grad⁶.

După bătălie, corpul defunctului general Gr. Skartiatin va fi îngropat pentru o perioadă scurtă de timp în curtea vechii biserici parohiale ortodoxe din Sighișoara. Jertfa sa pentru cauza imperială nu va fi uitată. La puține zile după decesul generalului, în data de 4 august: „*Corpul ofițerilor cezaro-crăiești cantonați în Brașov s-au hotărât să organizeze un requiem de dimineață, la orele 11.00, în biserica parohială neunită din Schei, pentru memoria generalului imperial rus [Grigori] Skariatin, care a a căzut în bătălia de la Sighișoara*”⁷.

În toamna aceluiași an, familia generalului veni să ia corpul neînsuflăit al acestuia și să-l ducă în Rusia: „*În 24 a a[cestei] l[uni], corpul generalului rus [Grigori] Skartiatin, care a murit eroic în bătălia de la Sighișoara din 31 iulie a a[cestui]a[n] și care este îngropat în cimitirul neunit de acolo a fost luat de cei doi frați ai acestuia, care sunt militari imperiali ruși spre a fi dus în cripta familiei din Rusia*”⁸. La ceremonie a participat oficialități locale și o companie

⁴ *Ibidem*, pp. 402-403.

⁵ *Oesterreichischer Soldatenfreund. Zeitschrift für militärische Interessen*, nr. 97, 14 august 1849, p. 453.

⁶ I. F. Pascu, *Prințul, împăratul și contemporanii. Povestea monumentului Skariatin din Sighișoara*, în *Alt-Schaessburg*, 5, Sighișoara, 2012, pp. 126-127.

⁷ *Der Satellit* (Kronstadt), nr. 27, 4 august 1849, p. 118.

⁸ *Fremden-Blatt* (Wien), nr. 294, 11 decembrie, 1849, p. 1

a armatei austriece: „*La Requiem-ul din biserica neunită au luat parte ofițerii garnizoanei, membrii magistratului, a comunității și preoții, care au fost onorați să aducă un omagiu în amintirea eroului*”⁹, iar tot acum: „*O companie a garnizoanei noastre a dat salve obișnuite*”¹⁰.

Fapta eroică a generalului nu a fost uitată. După stabilizarea situației și eliminarea pericolului revoluționar în anul 1852, autoritățile militare austriece vor comanda sculptorului austriac Johan Maixner (1819-1872) realizarea a două monumente, unul la Sibiu (în memoria colonelului austriac Ludwig Losy von Losenau) și alta la Sighișoara (în memoria generalului rus Gr. Skariatin. Legat de acest aspect, presa vremii relatează: „*În atelierul sculptorului J. Meixner (Laimgrube nr. 21) au fost terminate două monumente magnifice, care sunt destinate, unul care va rămâne în Sibiu, pentru colonelul cezaro-crăiesc [Ludwig von] Losenau și unul la Sighișoara – pentru generalul rus [Grigori] Skariatin căzut aici*”¹¹.

Tot din jurnalul vienez *Die Presse* aflăm că la: „*Sibiu, [la] 7 iulie, guvernatorul militar și civil cezaro-crăiesc a făcut public următorul anunț: „Dintre numeroșii curajoși în lupte, care au dobândit adminiația și venerația camarazilor de arme, s-au remarcat în fața tuturor colonelul [Ludwig von] Losenau și generalul [Grigori] Skariatin. [Ludwig von] Losenau a căzut la Piski și [Grigori] Skariatin la Sighișoara. Al 12-lea corp de armată a decis să realizeze două pietre comemorative. Majestatea Sa Împăratul a autorizat construcția și va binevoi să pună piatra de temelie pentru monumentul Losenau la Alba-Iulia, pentru data de 23 a a[cestei] l[uni] și pentru Skariatin în data de 29 la Sighișoara*”¹².

Graba cu care autoritățile austriece au edificat monumentul s-a datorat așadar în primul rând vizitei întreprinse de împăratul Franz Joseph în Transilvania în vara anului 1852. Cu această ocazie, împăratul dorea să marcheze și victoria împotriva revoluționarilor maghiari. Nu cunoaștem cauzele transferării la Alba-Iulia a monumentului care, inițial, urma să fie înălțat la Sibiu, mutarea nefiind dictată de traseul vizitei, pentru că monarhul austriac urma să viziteze ambele orașe.

Vizita începuse în vara lui 1852, împăratul sosind cu vaporul de la Viena la Pesta, apoi în Banat și Patrium și, în cele din urmă, în Transilvania. La 19 iulie, împăratul a ajuns la Cluj. O mare parte a vizitei era rezervată Munților

⁹ *Salzburger constitutionelle Zeitung*, nr. 297, 14 decembrie 1849, p. 1467.

¹⁰ *Kronstädter Zeitung*, nr. 71, 29 noiembrie 1849, p. 304.

¹¹ *Fremden-Blatt* (Wien), nr. 145, 19 iunie 1852, p. 3.

¹² *Die Presse* (Wien), nr. 163, 13 iulie 1852, p. 3.

Apuseni, împăratul urmând să treacă prin Abrud, Câmpeni, Vidra, Brad, iar după trecerea munților – avea să ajungă în comitatul Hunedoara; la 21 iulie, se afla deja la Alba Iulia și la 23 iulie – la Sibiu, unde a stat două zile. La 28 iulie, a vizitat Brașovul și de aici s-a dus în Secuime¹³.

Împăratul Franz Josef ajunsese la Sighișoara în seara de 31 iulie, unde a fost însoțit de arhiducele Albrecht al Austriei, guvernatorul militar și civil al Transilvaniei, prințul Karl von Schwarzenberg, contele Karl Ludwig von Grünne, și de o numeroasă suită. Oficiosul *Siebenbürger Bote* avea să prezinte astfel atmosfera sărbătorească a întâlnirii sighișorenilor cu suveranul lor: „*Mii de oameni umplură ulițele și piețele bogat împodobite cu porți triumfale, steaguri și coroane de flori, cu bubuiala tunurilor acoperind strigătul jubilar și sunetul festiv al clopotelor prezența Majestății sale apostolice în corpore; autoritățile militare și civile adunate l-au întâmpinat grațios pe Majestatea Sa. La ora 7.00 era o masă mare de oameni, numeroase persoane distinse. Seara [...] în-tregul oras lumina strălucit. Din toate turnurile orașului vălătau mii de focuri și pe înălțimile din apropiere ardeau nenumărate focuri de tabără. Azi la ora 8.00 dimineața, la trei ani de la Bătălia de la Sighișoara* a curajosului general imperial rus [Grigori] Skariatîn, se va pune piatra de temelie a unui monument dedicat acestuia. La un sfert de oră de Sighișoara, în dreapta drumului ce merge spre Odorhei, la o înălțime, la liziera pădurii se afla locul unde a închis ochii eroul; aici în acest loc tragic va fi ridicat în scurt timp un frumos monument, la care azi Majestatea Sa Apostolică a pus temelia. [...] Alteța Sa, domnul guvernator transmite Majestății Sale documente, pe care Înălțimea Sa le va pune într-o boceluță de cupru [...] în acest timp clerul făcea slujbă*”. Boceluța a fost îngropată în pământ cu ajutorul unei mistri și a unui ciocan aurit și: „*În momentul în care Majestatea Sa bătea cu ciocanul, răsună muzica tobelor și trompetelor, fanfara militară cântă imnul, infanteria adunată a dat drumul la șarjă, tunurile bubuiau și toate clopotele răsunau în oraș. Atunci domnul inspector de geniu preluă ciocanul de la Majestatea Sa împreună cu mistria i-a dat-o primarului** cu sarcina de a proteja și de a se preocupa de conservarea acestui monument. Apoi Majestatea Sa Apostolica participă la punerea pietrei de temelie din partea înălțimii sale arhiducele, a alteței sale guvernatorului, prințul [Karl] von Schwarzenberg, a domnului primar a oficialităților militare și civile. Întreaga festivitate a fost închisă de scurta defilare a trupelor. Apoi Majestatea Sa vizită*

* Este vorba de bătălia de la Albești din 31 iulie 1849.

** Este vorba de primarul Michael Weinrich.

¹³ legat de traseul vizitei vezi: *Siebenbürger Bote*, nr. 94, Hermannstadt, den 14. Juni 1852, p. 99; L. Mádly, *Vizita împăratului Francisc Iosif I în Transilvania în anul 1852*, în *Arhiva Someșană*, nr. II, Cluj-Napoca, 2003, pp. 363-377.

locul bătăliei. [...] *Plecarea Majestății Sale Apostolice spre Tg. Mureș a avut loc la ora 9.30 dimineața*¹⁴.

Observăm faptul că, în mod simbolic, la trei ani de la bătălia din 31 iulie, la ora 8.00 dimineața, la aceeași oră la care generalul Grigori Skariatin a fost lovit mortal în luptă, împăratul austriac pusese piatra de temelie a monumentului. Pe monument urma să fie reprezentat un leu, de altfel, cel mai nobil animal al bestiuarului imagistic¹⁵. Monumentul avea să fie inaugurat peste un an. La acea dată nu mai fusese prezentă nicio față imperială, ci doar oficialitățile civile și militare provinciale, precum și invitați din partea armatei țariste, cantonată la acea vreme în Țara Românească: „*Sighișoara 29 septembrie. Inaugurarea și dezvelirea festivă a monumentului dedicat bătăliei de la Sighișoara din 31 iulie 1849 în care a căzut generalul [Grigori] Skartiatin a avut loc ieri. Armata rusă din Țara Românească a trimis la festivități trei ofițeri: prințul Urussoff, general, colonelul Blum și căpitanul Klitzki. Înălțimea sa domnul guvernator militar și civil prințul [Karl von] Schwarzenberg a fost prezent împreună cu domnii feldmareșali [Johann] Bordolo și [Karl von] Simbschen, domnul comandant al Districtului Militar Eisler, domnii generali Csollich, Mainone și Frank, comandanții și ofițeri de la trupele existente în Transilvania, Batalionul 2 Infanterie Hartmann, două divizii de ulani imperiali, unul de cavalerie și o baterie de tun de 12 pfunzi. Trupele s-au mobilizat sub comanda domnului general contele Zedwitz. La monument au fost prezente toate corporațiile și cetățeni ai orașului Sighișoara. La ora 9 și jumătate înălțimea sa, împreună cu oaspeții ruși și cu întreaga suită formată din 50 de ofițeri au fost prezenți la locul festiv. Fanfara regimentului de infanterie Hartmann și ai ulanilor imperiali a cântat imnul rusec, s-a făcut prezentarea trupelor, șarjele bateriei de tun au luminat dealul, unde a fost ridicat monumentul, apoi fanfara a cântat imnul austriac. Bubuitul tunurilor, frumoasa melodie a imnului a făcut să se creeze o atmosferă foarte frumoasă*”. Au urmat discursurile în limba germană. După dezvelirea monumentului, cu ocazia prânzului festiv, la Hotelul *Steaua de Aur* din Sighișoara, unde au luat parte 75 de participanți, s-au ridicat toasturi în limba franceză pentru cei doi monarhi. Seara s-a organizat un banchet în aceeași locație¹⁶.

Acelasi articol prezintă monumentul ca fiind din: „... gresie, 1 stângen lungime, 1 stângen înălțime, 3 picioare lățime. Deasupra stă un leu adormit, pe o parte este o inscripție în limba germană și pe alta în limba rusă”¹⁷.

¹⁴ *Sibenbürger Bote* (Hermannstadt), 6 august 1852, p. 613.

¹⁵ I. F. Pascu, *op. cit.*, p. 125.

¹⁶ *Der Satellit* (Kronstadt), nr. 79, 1 octombrie 1953, p. 325.

¹⁷ *Ibidem*.

Tot din presa vremii aflăm și de modul în care este realizat acest monument: „*Monumentul terminat de sculptorul vienez [Johann] Meixner se găsește în locul unde a fost rănit mortal generalul [Grigori] Skariatin, pe o movilă pe partea dreaptă a drumului, care merge de la Sighișoara, la Odorhei. [...] Pe pedestalul pe care stă un leu adormit, între sulpturi cu decorații ale ordenelor și emblemelor militare, care decorează ambele părți, pe o parte este o inscripție în limba germană: «Gregor Iakovlevici Skartiatin, brav erou, general imperial rus, adjutant al țarului și șef al statului-major, care a căzut în 31 iulie 1849 la Sighișoara, printr-o lovitură de ghiulea de tun, ca monument de recunoștină a luptei comune și a victoriei armatelor aliate, precum și a legăturii frățești a sultanilor monarhi ai austriei și rusiei din partea corpului de armata transilvan cezaro-crăiesc». Pe cealaltă parte este o inscripție coprespunzătoare în limba rusă între doi îngeri autoritari gravați ca purtători ai cuvintelor: «Eroul a avut credință, vitejie și jertfă!»*”¹⁸.

Monumentul a devenit parte a memoriei colective a sighișorenilor. După cum arată fotografiile și cărțile poștale ale epocii, acest monument, aflat în afara orașului de a ajuns să fie protejat la finele sec. XIX. Din păcate a ajuns să fie uitat și cu toate că a intrat în intravilanul orașului în perioada comunistă nu a fost înscris în lista monumentelor istorice, memoria sighișorenilor păstrând doar un loc cu grădini care poartă toponimul *La leu*.

Anii 2000 readuc monumentul în actualitate prin faptul că zona unde se găsește monumentul a fost lotizată în anul 2003 pentru construcția de locuințe și monumentul Grigori Skariatin a ajuns astfel să fie în curtea unei noi case.

Anii următori au fost făcute demersuri de către municipalitate și fiind vorba de un monument dedicat unui general străin s-a luat legătura și cu Ambasadă Federației Ruse la București și în cele din urmă s-a decis de comun acord ca monumentul să fie realocat în apropierea cimitirul eroilor sovietici din al doilea război mondial din Sighișoara, unde să fie restaurat și pus în valoare, iar pe locul actual al monumentului să fie așezată o stelă comemorativă.

ZUSAMENFASSUNG

Eine besondere Episode während der Revolution von 1848/1849 ist der Schlacht von Weisskirch (heute Albești) in der Nähe von Schäßburg gewidmet zwischen der revolutionären ungarischen Armee unter General Joseph Bem und der zaristischen Armee zur Unterstützung der österreichischen Armee (31. Juli 1849). Wie vergeblich bekannt, werden der Dichter Sandor Petöfi und der Publizist Anton Kurz, die beide zu Josif Bems Armee gehören, ihr Leben verlieren.

¹⁸ *Der Satellit* (Kronstadt), nr. 79, 1 octombrie 1953, p. 325.

Eine weniger bekannte Tatsache in der Geschichtsschreibung ist, dass schon in den frühen Augenblicken des Schlachtes, der russische General Gregori Iacovlevici Skariatin zugrunde gehen wird. Nach dem Besuch des österreichischen Kaisers Franz Joseph am 31. Juli 1852 wurde der Grundstein eines Denkmals für den General Skariatin an dem Ort, an dem er starb, geweiht. Es wird vom österreichischen Bildhauer Johann Maixner angefertigt und am 29. September 1853 eingeweiht. Das Denkmal ist ein schlafender Löwe und hat zwei Inschriften in Deutsch und Russisch. Bekannt als das Denkmal "Zum Löwen", hat es sich in den letzten 60 Jahren verschlechtert. In den letzten Jahren wurden Schritte unternommen, um das Denkmal wiederherzustellen.

[Anexă]

Monumentul lui Grigori Skariatin în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.
Carte poștală. Muzeul de Istorie Sighișoara